

TÜRKİYE FİZİKİ COĞRAFYASI

Yer Şekillerinin Oluşumu

İç Kuvvetler: Gücünü dünyanın merkezinden alır.

Orojenez: Dağ oluşumu.

Epirojenez: Kıta oluşumu. En uzun olanıdır.

Volkan

Deprem

Dış Kuvvetler

Heyelan, Erozyon, Rüzgar, Dalgalar, Yeraltı Suları, Buzullar: Türkiye’de buzul çok fazla değildir.(Matematik konum.). Az da olsa vardır(Özel konum.)

Türkiye’nin Yeryüzü Şekillerinin Genel Özellikleri

Genç oluşumlu olduğu için deprem riski yüksektir. Ortalama yükselti fazladır(1132 metre) Yükselti genel olarak batıdan doğuya doğru artar (en alçak Marmara, en yüksek Doğu Anadolu) Dağlar genel olarak doğu-batı doğrultusunda uzanır. Sönmüş volkanik dağlar çoktur Düzlüklerde geniş yer kaplar.

Orojenez (Dağ Oluşumu)

İki çeşittir. Kıvrımlı ve kırıklı yapılar.

Kıvrımlı dağlar: Orojenez sırasında tortullar esnekse yan basınçların etkisiyle tabakalar kıvrılır. Bu şekilde kıvrımlı dağlar oluşur. Yüksek yerlerine antiklinal, alçak bölgelerine de senklinal denir.

Türkiye’de kıvrımlı dağlar Kuzey Anadolu(Karadeniz) Dağları, Doğu Anadolu Dağları ve Toroslardır. Bunlar 3. Jeolojik zamanda Alp orojenezi ile oluşmuşlardır.

Kırıklı dağlar: Orojenez sırasında tortullar sertse yan basınçların etkisiyle tabakalar kırılır. Bu şekilde kırıklı dağlar oluşur. Yüksek yerlerine horst, alçak yerlerine de graben denir.

Türkiye’de kırıklı dağlar; Ege Bölgesinde: Madra, Yunt, Boz, Menteşe, Kaz, Aydın Dağları, Akdeniz Bölgesinde: Nur (Amanos) dağlarıdır.

Grabenler: Ege Bölgesinde Büyük Menderes, Küçük Menderes, Bakırçay, Gediz; Akdeniz’deki Amik ovasıdır.

Volkanik Faaliyetler: Daha çok 3 ve 4. Zamanlarda olmuştur.

Volkanik dağlar;

İç Anadolu: Erciyes, Hasan, Karadağ, Karacadağ, Melendiz.

Doğu Anadolu: Ağrı, Nemrut, Süphan, Tendürek. Güneydoğu Anadolu: Karacadağ.

Marmara: Uludağ(Krateri olmayan tek volkanik dağdır. Volfram madeni buradan çıkarılır).

Volkanik arazilerde toprak mineral bakımından zengindir. Genelde fay hatları boyunca uzanırlar.

TÜRKİYENİN OVALARI

1-Kıyı Ovaları

Nüfusun büyük bölümü bu ovalarda toplanmıştır. Mineral bakımından zengin topraklardan oluşur. Bu nedenle verimli tarım alanlarıdır. Kıyı ovaları iç ovalara göre daha çok yağış aldığı için tarımsal verimlilik ve ürün çeşitliliği daha fazladır.

a. Delta Ovaları

Ege Bölgesi: Büyük Menderes, Küçük Menderes, Gediz, Bakırçay(Hem delta, hem graben, hem akarsu).

Akdeniz Bölgesi: Çukurova(Türkiye’nin en büyük ovası. Seyhan, Ceyhan akarsuları oluşturur.), Silifke(Göksu). (Amik ovası delta değil grabendir.)

Karadeniz Bölgesi: Çarşamba(Yeşilırmak), Bafra(Kızılırmak).

b. Kıyı Düzlüğü Ovaları

Akarsuların denize ulaşmadan taşıdıkları alüvyonları deniz seviyesine yakın yerlerde biriktirmeleri sonucu oluşur.

Akdeniz kıyısında : Köyceğiz , Dalaman, Finike, Serik ovası , Antalya ovası (traverten ova)

2-İç Ovalar

a. Tektonik Ovalar

Kırıklı yapı boyunca iç kuvvetlerin etkisiyle çökme sonucu oluşan ovalardır

Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerindeki ovalar :

Ezine, Manyas, Ulubat, Biga, Gönen, Bursa, İnegöl, İzmit, Yenisehir, Orhangazi, Gemlik, Bolu, Düzce, Ilgaz, Ladik, Suluova, Taşova, Vezirköprü, Turhal, Kargı, Eleşkirt, Kaynaşlı, Zile, Erbaa, Suşehri, Niksar, Erzincan, Erzurum, Pasinler ve Ağrı

Batı Anadolu Fay Hattı üzerinde yer alan ovalar :

- Bakırçay vadisinde : Bergama, Soma, Kırkağaç
- Gediz Vadisinde : Manisa, Akhisar, Turgutlu, Salihli, Alaşehir
- K.Menderes Vadisinde : Torbalı, Tire, Ödemiş ve Bayındır
- B.Menderes Vadisinde : Söke, Koçarlı, Aydın, Yenipazar, Nazilli ve Sarayköy

Doğu Anadolu Fay Hattı üzerinde yer alan ovalar :

Amik, Malatya, Elazığ, Hınıs, Muş, Varto, Elbistan, Afşin, Karlıova, Kahramanmaraş, Bingöl ve Bulanık. Bunlar Dışında :

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde: Nizip, Suruç, Kargamış, Batman, Ceylanpınar, Altınbaşak, Viranşehir

İç Anadolu'da: Eskişehir, Akşehir, Mürted, Ankara, Çubuk, Ereğli ve Konya ovaları

b. Karstik Ovalar

Kalker(kireç taşı), jips(alçı taşı) ve kaya tuzu gibi su ile temas ettiği zaman kolay çözünabilen kayaların bulunduğu alanlarda oluşan ovalardır. Bu ovalara polye denir.

Akdeniz Bölgesinde: Tefenni, Acıpayam, Kestel, Korkuteli, Elmalı

Ege Bölgesinde : Tavas, Çivril, Muğla ovaları

c. Volkanik Ovalar

Yeryüzüne çıkan lavların tektonik çukurları doldurmasıyla oluşur. Erciyes lavlarını ayrılması ile oluşan Kayseri ve Develi ovaları volkaniktir

TÜRKİYE'NİN PLATOLARI

Akarsular tarafından derince yarılmış, çevresine göre yüksekte kalan geniş düzlüklere plato denir. En çok İç Anadolu Bölgesi'nde bulunur. Yükseltiden dolayı Doğu Anadolu'dakiler kahverengi, Marmara'dakiler yeşil gösterilir.

Başlıca platolar:

İç Anadolu: Cihanbeyli, Bozok, Haymana, Obruk(Karstik), Uzunyayla. Buralarda küçükbaş hayvancılık yapılır.

Doğu Anadolu: Erzurum-Kars-Ardahan Platosu. Burada büyükbaş hayvancılık yapılır. Türkiye'nin en verimli toprağı olan çernozyomlar bu bölgededir. Volkanik yapıdadır.

Akdeniz: Taşeli. (Karstik yapıdadır)

Güneydoğu Anadolu: Gaziantep (volkanik), Şanlı Urfa(karstik), Adıyaman, Diyarbakır. Bu platolarda humus yeterli olmadığından verimli topraklar değildir.

Marmara: Çatalca-Kocaeli(En gelişmiş plato), Gelibolu, Biga. Aşınım platosudurlar.

TÜRKİYE’DE DOĞAL AFETLER

1- Heyelan

Yüzeydeki toprak katmanıyla birlikte alttaki tabakaların da eğim doğrultusunda hareket etmesine heyelan denir.

Heyelanı etkileyen faktörler

- Yağışın fazla olması
- Eğimin fazla olması
- Tabakaların uzanışı
- Yer çekimi
- Kar erimeleri
- Killi yapının yaygın olması
- Madencilik ve yol yapım çalışması gibi faaliyetler

Türkiye’de heyelan en fazla Karadeniz bölgesinde görülür. Nedeni bu bölgemizde yağışın, killi yapının ve eğimin fazla olmasıdır

Heyelan olayı sonucunda

- Büyük çapta toprak ve kaya kütleleri yer değiştirir
- Ulaşım yolları kapanır
- Yakındaki yerleşim merkezleri toprak altında kalır
- Akarsuların önünü kapatmasıyla heyelan set gölleri oluşur
- Verimli tarım arazileri verimsiz metaryelle örtülür ve tarımsal üretim ile verimlilik azalır

Not: Türkiye’de heyelanların %65 i ilkbahar mevsiminde görülür. Bunun nedeni kar ve buz erimeleri ile toprağın suya doymasıdır

2- Erozyon

Arazinin yüzeyini örten toprağın akarsu, rüzgar ve sel suları gibi dış kuvvetlerin etkisiyle süpürülmesi ve taşınmasına erozyon denir. Kurak ve yarı kurak iklim bölgeleri ile bitki örtüsünün cılız olduğu eğimli arazilerde erozyon daha fazla görülür.

Erozyonu artıran faktörler

- Bitki örtüsünün fakir olması ve tahrip edilmesi
- Eğimin fazla olması
- Yağış rejiminin düzensiz olması
- Aşırı otlama ve meraların tarlaya dönüştürülmesi
- Arazinin yanlış kullanılması;
- Toprağın nadasa bırakılması
- Tarlanın eğime paralel sürülmesi
- Arazinin yakılması
- Halkın bilinçsiz olması

Erozyon Sonucunda

- Tarım alanlarının verimi azalır
- Çölleşme hızlanır
- Barajların ömrü kısalmır
- Delta alanları genişler
- Doğal denge bozulur

Erozyonu önlemek için

- Nadas uygulamasının yerine nöbetleşe ekim yapmak
- Ağaçlandırma çalışmaları yapmak
- Toprağı eğime dik sürmek
- Anız örtüsü yakmamak
- Eğimli arazilerde basamaklar oluşturmak
- Barajların kenarlarını ağaçlandırmak
- Ormanları korumak
- Meraların aşırı ve erken otlatılmasını önlemek
- Usulsüz tarla açmayı önlemek
- Halkı bilinçlendirmek

Not: Türkiye’de erozyon en fazla İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde etkilidir, Erozyon toprağın süpürülmesi; heyelan ise toprağın kütleli olarak kaymasıdır

3- Deprem

Yerin derinliklerinde meydana gelen ani titreşim hareketlerine deprem denir. Türkiye oluşum bakımından genç bir ülke olduğu için deprem ülkesidir.

Türkiye’de başlıca deprem bölgeleri: Kuzey Anadolu, Batı Anadolu ve Güney Anadolu fay hattı olarak üçe ayrılır

a.Kuzey Anadolu Fay Hattı : Saros Körfezi’nden başlar, Marmara Denizi ve Van Gölü’nün kuzeyini içine alır. Alp-Himalaya Kuşağı, Türkiye’nin en uzun fay hattıdır.

b.Batı Anadolu Deprem Kuşağı : Afyon, Uşak ve Kütahya ile K1y1 Egedeki çöküntü alanları.

c.Doğu Anadolu Fay Hattı: İskenderun Körfezinden Van’ a kadar devam eder. Akdeniz deprem kuşağı.

Depremin vereceğı zararı en aza indirmek için

- Yerleşim yerlerini sert yapılı arazilere kurmak
- İnşaatlarda depreme dayanıklı malzeme kullanmak
- Arama kurtarma ekipleri oluşturmak
- İmar yasalarıyla kat sayısına sınır getirmek
- Fay hatları ve çevresini yerleşime açmamak

4- Çığ

Eğimin ve kar yağışının fazla olduğu yerlerde görülen doğa olayıdır.

Türkiye’nin en fazla Doğu Anadolu bölgesinde oluşur, Doğu Karadeniz Bölümünde de görülür

5- Sel Ve Taşkınlar

Sağana yağışın görüldüğü ve bitki örtüsünün fakir olduğu yerlerde sel ve su taşkınları fazladır. Sel olayları en çok İç Anadolu Bölgesinde görülür.

Meriç, Ergene, Susurluk, Büyük Menderes, Küçük Menderes, Gediz ve Bakırçay gibi ırmaklar yağışların fazla olduğu dönemlerde su taşkınları meydana getirir.

TÜRKİYEİN SU VARLIĞI

1- Akarsular

Akarsularımızın Genel Özellikleri

- Boyları kısadır
- Rejimleri düzensizdir
- Balıkçılık için önemli potansiyele sahiptir
- Akış hızları fazladır, Aşındırma güçleri fazladır
- Enerji potansiyelleri fazladır (en fazla Doğu Anadolu’da, en az Marmara bölgesinde)
- Ulaşım elverişli değildir
- Bol alüvyon taşır
- Denge profiline ulaşmamıştır

Başlıca Akarsularımız

Bazı akarsular kaynağını başka ülkeden alıp ülkemize dökülür bunlar: Meriç ve Asi

Bazı akarsular kaynağını ülkemizden alıp başka ülkelerden denize dökülür bunlar: Çoruh, Fırat, Dicle, Aras, Kura

Karadenize Dökülen Akarsular :

Çoruh nehri : Gürcistan’dan Karadeniz’e dökülür, rafting sporu yapılır

Yeşilırmak: Çarşamba deltasını oluşturur, üzerinde Almus, Hasan Uğurlu, Suat Uğurlu barajları bulunur

Kızılırmak: En uzun akarsu, Bafra deltasını oluşturur, üzerinde Hirfanlı, Kesikköprü, Altınkaya ve Derbent barajları bulunur

Bartın çayı: üzerinde kısmen taşımacılık yapılır

Sakarya nehri: üzerinde Hasan Polatkan ve Gökçekaya Barajları bulunur

Marmara Denizine Dökülen Akarsular
: Susurluk nehri

Ege Denizine Dökülen Akarsular :

Meriç nehri: Bulgaristandan doğup ege denizine dökülür, Türkiye yunanistan sınırını oluşturur

Küçük Menderes: denize döküldüğü yerde delta oluşturduğu için tarihi efes liman kenti 10 km içinde kalır

Büyük Menderes: Bafa alüvyal set gölünü oluşturur

Akdenize Dökülen Akarsular :

Dalaman çayı: karstik kaynaklardan beslendiği için fazla su kaybetmez

Aksu çayı: Kanyon vadi oluşturur

Manavgat çayı: Manavgat şelalesini oluşturur, karstik kaynaklardan beslendiği için her mevsim bol su taşır, üzerinde Oymapınar Barajı var

Göksu: Silifke deltasını oluşturur,

Seyhan: Çukurova deltasını oluşturur, üzerinde Seyhan Barajı vardır

Ceyhan: Çukurova deltasını oluşturur, üzerinde Menzelet, Aslantaş ve Berke barajları vardır

Asi nehri: Kaynağını Lübnan dağlarından alır amik ovası üzerinden Akdeniz'e dökülür

Basra Körfezine Dökülen Akarsular :

Fırat nehri: yurt dışı ile birlikte en uzun akarsu, Keban, Karakaya, Atatürk Barajları bulunur

Dicle nehri: üzerinde Devegeçidi, Ilısu, Silvan ve Kralkızı Barajları vardır

Hazar Gölü'ne Dökülen Akarsular(kapalı havza) :

Aras nehri : kapalı havzadır

Kura nehri : kapalı havzadır

Başlıca Akarsu Havzalarımız

Havza : Akarsuyun kolları ile birlikte suyunu topladığı bölgeye denir.

Ülkemizde akarsuların çoğu denizlere uzanır ve açık havza durumundadır

Bazı akarsularımız ise denize dökülmez kapalı havza durumundadır.

Başlıca Kapalı Havzalar

a.İç Anadolu Kapalı Havzası

Tuz gölü kapalı havzası, Akşehir – Eber Kapalı havzası, Afyon-Akarçay ve Konya kapalı havzası bulunur

b.Göller Yöresi Kapalı Havzası

Yörenin kalkerli araziye sahip olması büyük etmendir

Yöredeki bazı göller yer altı gideğenleri ile sularını denize ulaştırır.(örn: Eğirdir, Kovada gölleri)

Yörede Burdur, Acıgöl, Salda, Yarıklı ve Kestel gölleri ile Acıpayam ve Tefenni ovaları kapalı havzalardır

c.Van Gölü Kapalı Havzası

Nemrut volkanından çıkan lavlar bir akarsu vadisinin önünü kapattığı için Van Gölü oluşmuştur

Gölün çevresi, sodyum bakımından zengin volkanik arazi ile çevrili olduğundan göl suyu sodalıdır

c.Hazar Gölü Kapalı Havzası

Erzurum – Kars Bölümünden kaynağını alan Aras ve Kura nehirleri Hazar Gölüne dökülerek kapalı havza oluşturur

Akarsularımızın Rejimleri

- Akarsuyun belirli bir kesitinden geçen su miktarına akım(debi)
- Akımın yıl boyunca gösterdiği değişmelere akarsu rejimi denir
- Ülkemizdeki akarsular genellikle düzensiz rejime sahiptir
- Kar erimelerinin etkisiyle ülkemizdeki akarsuların büyük bölümünde ilkbahar mevsiminde akım artışı olur

2- GÖLLER

a.Tektonik Göller: Tektonik hareketlerle çanaklaşan alanlarda suların birikmesiyle oluşan göllerdir.

Marmara Bölgesi: Kuş, Ulubat, İznik, Sapanca

Göller Yöresi: Beyşehir, Eğirdir, Acıgöl ve Burdur

İç Anadolu Bölgesi : Tuz, Akşehir, Eber ve Seyfe Gölleri

Doğu Anadolu Bölgesi: Hazar Gölü, Van Gölü (karma oluşumlu)

b.Volkanik Göller: Volkanik çukurlarda(krater, maar, kaldera) oluşan göllerdir. İç kuvvetler etkilidir. => M-N-G

Meke Tuzlası : Konya Karapınar'dadır. Dünya'nın nazar boncuğu olarak kabul edilir. Maar çukurudur

Nemrut Gölü : Kaldera

Gölcük Gölü :Krater

c.Set Gölleri

Volkanik Set Gölleri:

Balık, Haçlı, Çıldır, Erçek, Van, Nazik => (B-A-H-Ç-E-V-A-N) Tümü Doğu Anadolu'dadır. Volkanik göllerle ortak özelliği sularının sodalı olmasıdır.

Van gölü Türkiye'nin en büyük gölüdür ve Nemrut Volkanından çıkan lavların etkisiyle oluşmuştur.

Kıyı Set Gölleri (Lagün, Deniz Kulağı):

Dalgaların biriktirdiği kumların bir koy veya körfezin önünü kapatmasıyla oluşan göllerdir.

Büyük Çekmece, Küçük Çekmece, Terkoz (Durusu). Tümü Marmara'dadır.

Heyelan Set Gölleri:

Bir akarsu vadisinin heyelan sonucunda kapanmasıyla oluşur

Doğu Karadeni: Tortum ,Sera – Batı Karadeniz: Abant,Yedigöller,Sülük – Orta Karadeniz: Zinav

Alüvyal Set Gölleri:

Alüvyal ovalarda akarsuların vadi kenarlarında alüvyonları biriktirmesi ile oluşur

Ege Bölgesinde : Bafa(Çamiçi) , Marmara gölü

İç Anadolu Bölgesinde : Mogan,Eymir

Karadeniz Bölgesinde : Uzungöl

Akdeniz Bölgesinde : Köyceğiz

d.Buzul(Sirk) Gölleri: En çok Doğu Anadolu'da görülür. Ege ve Güneydoğu Anadolu'da yoktur. Kaçkar Dağları, Ağrı, Süphan, Nemrut, Tendürek, Cilo(Kıvrım dağlarının en yükseğidir), Erciyes, Aladağlar, Uludağ.

e.Karstik Göller(Polye): Kirecin ermesiyle oluşan göllerdir. Kimyasal çözünme olduğu için suları berraktır.

Göller Yöresinde : Salda,Suğla

Batı Toroslarda : Elmalı, Kestel, Avlan, Kızılören.

f.Baraj Gölleri: Akarsular üzerinde çeşitli amaçlar için setlerin çekilmesi ile oluşan göllerdir, Kuruluş amaçları

İçme ve Kullanma suyu sağlamak

Elektrik enerjisi üretmek

Tarım alanlarını sulamak

Su taşkınlarını önlemek ve suyu kontrol altına almak

Barajlar :

İç Anadolu

Kızılırmak : Hirfanlı,Kesikköprü

Sakarya : Sarıyar(Hasan Polatkan),Gökçekaya

Ege

B.Menderes: Kemer,Adıgüzel

Gediz : Demirköprü

Akdeniz

Aksu : Kovada 1-2

Ceyhan : Kartalkaya,Aslantaş

Seyhan : Seyhan

Manavgat : Oymapınar

Karadeniz

Yeşilırmak : Hasan Uğurlu, Almus,Kılıçkaya

Kızılırmak : Altınkaya

Çoruh: Deriner

Doğu Anadolu

Fırat : Keban,Atatürk(Türkiyenin en büyük barajı),Karakaya

Karasu : Tercan

Güney Doğu Anadolu:

Dicle : Devegeçidi

TÜRKİYE BEŞERÎ COĞRAFYASI

Nüfus: Belirli bir yerde yaşayan insan sayısına nüfus denir.

Nüfus Artışı: Doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark nüfus artışını gösterir.

Nüfus Sayımları

Nüfusla ilgili bilgiler, genellikle nüfus sayımı sonuçlarından elde edilir. Bu sayımlarla nüfusun sayısı, meslek grupları, yaş durumu, eğitim, ailedeki nüfus sayısı, kadın – erkek nüfusu, nüfus artış hızı gibi bilgiler elde edilebilir.

Türkiye’de ilk nüfus sayımı 1927 yılında, en son nüfus sayımı ise, 22 Ekim 2000 tarihinde yapılmıştır. 2000 yılından itibaren adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçilmiştir.

1927 – 2000 yılları arasında nüfus yoğunluğu ve miktarı sürekli artmıştır.

1927 yılında 13,6 milyon olan nüfus, 1997 yılında 62,8 milyona yükselmiş, 2000 yılındaki son sayımda 70 milyon civarında olmuştur.

Nüfus artış hızı en az 1940 – 1945 yılları arasında, en fazla 1955 – 1960 yılları arasında gerçekleşmiştir.

2018 yılı açıklanan TÜİK nüfus verilerine göre Türkiye nüfusu 82.003.882 kişi olarak açıklanmıştır.

Nüfusun Dağılışı

Türkiye’deki coğrafi bölgeler, bölümler ve yöreler arasında nüfus miktarı ve yoğunluğu yönünden önemli farklar bulunmaktadır. Türkiye’de nüfusun farklı dağılışı etkili olan faktörler şunlardır:

1. Fiziki Faktörler

a. İklim özellikleri: Ülkemizde nüfusun yoğun olduğu yerlerin, genelde kıyı bölgeler olmasında ılıman iklimin büyük etkisi vardır. Kurak ve kışları aşırı soğuk geçen yerlerde nüfus fazla yoğun değildir.

b. Yer şekilleri: Ülkemizde yüksek ve engebeli yerlerde nüfus azdır. Doğu Anadolu Bölgesi, Taşeli plâtosu, Menteşe yöresi gibi yerler bunlara örnek verilebilir.

c. Toprak özellikleri: Verimli toprakların bulunduğu alanlar (Çukurova, Gediz, B. Menderes) nüfusça kalabalık iken, Tuz Gölü çevresi gibi yerlerde verimsiz topraklar bulunduğundan nüfus çok azdır.

2. Beşeri Faktörler

a. Sanayileşme: Bütün Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de de, sanayileşmenin arttığı yerlerde nüfus yoğunluğu artmıştır. İstanbul, İzmit, Adapazarı, Bursa, Adana ve İzmir buna örnektir.

b. Tarım: Tarımın geliştiği yerler yoğun nüfusludur. Çukurova, Gediz, Bafra ve Çarşamba ovaları çevresi gibi.

c. Yeraltı kaynakları: Madenlerin veya enerji kaynaklarının işletilmesinde yoğun nüfusa ihtiyaç olduğundan, bu alanlarda da nüfus fazladır. Zonguldak, Soma, Elbistan buna örnektir.

d. Turizm: Ülkemizde, Ege ve Akdeniz kıyılarındaki merkezlerde turizmden dolayı nüfus yoğunlaşmıştır.

e. Ulaşım: Ulaşım yolları kavşağında bulunan illerimizin nüfusu artmıştır. Eskişehir, Ankara, Kayseri, İstanbul gibi illerin gelişmesinde, ulaşım yolları üzerinde bulunmaları da etkili olmuştur.

Nüfus Artışı ve Sonuçları:

Bir ülkede nüfus artmasında doğumların ölümlerden fazla olması ve dış göçler etkilidir.

Türkiye nüfusunun artmasında en fazla doğum oranlarının yüksekliği etkilidir. Ayrıca; sağlık hizmetlerindeki gelişmeler, çocuk ölümlerinin azalması, beslenme şartlarının iyileşmesi ile ortalama insan ömrünün uzaması gösterilebilir.

Türkiye’de en az nüfus artışı 1940-45 yıllarında olmuştur (%010,59). Sebebi İkinci Dünya Savaşından dolayı genç nüfusun askerde olması (seferberlik durumu) ve kıtlıktır. En fazla nüfus

artışı 1955-60 yılları arasında olmuştur (%o 28,58). Savaşların bitmesi, sağlık hizmetlerindeki gelişmeler gösterilebilir.

Nüfus Hareketleri (Göçler)

İnsanların, doğdukları yerden başka yerlere geçici ya da sürekli olmak üzere taşınmasına **göç** denir.

A. İç Göçler

Ülke içerisinde, nüfusun yer değiştirmesine **iç göç** denir. İç göçlerle bir ülkenin toplam nüfusunda değişme olmaz. Sadece, bölgelerin ve illerin nüfusunda artma ya da azalma meydana gelir.

İç göçler, **sürekli ve mevsimlik göçler** olmak üzere ikiye ayrılır.

1. Sürekli İç Göçler

Ülke içerisinde yer değiştiren insanların, göç ettikleri yerlere yerleşmesiyle gerçekleşir. Türkiye’de, Cumhuriyetin başlangıcından günümüze kadar, özellikle kırsal alanlardan kentlere doğru hızlı bir göç olayı görülmektedir.

İç göç, özellikle Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerindeki illerde daha fazla olmaktadır.

Yüksek oranda göç alan şehirlerin başlıcaları şunlardır:

İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Şanlı Urfa, Antalya, Mersin, Konya, Samsun, Gazi Antep, Diyarbakır gibi illerdir. İç göç, ülkemizde özellikle sanayileşmiş merkezlere daha fazla olmaktadır.

2. Mevsimlik İç Göçler

Kırsal kesimdeki bazı ailelerin büyük şehirlere, tarımın yoğun olarak yapıldığı yerlere, yaz turizminin geliştiği yerlere bir müddet çalışmak üzere göç etmeleri ile gerçekleşir.

Yaylaya çıkma olayı da mevsimlik göçler içerisinde yer alır. Mevsimlik göçlerle Adana, Mersin, Hatay, Aydın, Muğla, Antalya gibi merkezlerde, yaz ile kış mevsimleri arasındaki nüfus miktarlarında önemli değişimler olmaktadır.

B. Dış Göçler

Bir ülkeden diğer bir ülkeye yapılan göçlere dış göç denir.

Dış göçler ve Türkiye

Ülkemize 1923 – 1989 yılları arasında çoğu Balkan ülkelerinden olmak üzere 2,2 milyon göç olmuştur. Bu sayı nüfusumuzun % 5'ini oluşturur.

1950'den sonra, başta Almanya olmak üzere yurt dışına işçi gitmeye başlamıştır. Bugün Fransa, Belçika, Hollanda, İngiltere, İsveç, ABD, Avustralya, Libya, S. Arabistan, Kuveyt ve Orta Asya ülkelerinde işçilerimiz bulunmaktadır.

Yıllar	Gönderilen işçi sayısı
1961 - 1964	109 205
1965 - 1969	241 056
1970 - 1974	459 321
1975 - 1979	76 453
1980 - 1986	317 847

1961 – 1986 yılları arasında Türkiye'den yurtdışına yapılan resmi işçi göçü

Yerleşme

İnsanların, çok farklı türdeki konutlarda, yaşamlarını toplu ya da dağınık şekilde sürdürmelerine yerleşme denir.

A. Kırsal Yerleşme

Türkiye'de, nüfusu 10.000'in altında olan yerleşmelere denmektedir. Kır yerleşmeleri, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin birlikte yapıldığı ya da ön plana çıktığı yerleşmelerdir. Kırsal yerleşmelerin bazılarında yerleşik hayat tarzı (köy gibi), bazılarında konar – göçerlik veya yaylacılık gibi yarı yerleşik tarz görülür.

Kırsal kesimde yerleşmeler toplu ve dağınık olmak üzere ikiye ayrılır.

Toplu Yerleşme: Evlerin birbirine yakın olduğu yerleşme biçimidir. Suyun az olduğu yerlerde ve

arazinin düz olduğu ovalık alanlarda insanlar toplu olarak yerleşmişlerdir. Türkiye'de İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde su kaynakları az olduğu için toplu yerleşmeler fazladır.

Dağınık Yerleşme: Suyun (yağışların) bol olduğu yerlerde, arızalı ve eğimli bölgelerde, evlerin birbirinden uzak olduğu bahçeler içerisinde insanlar dağınık olarak yerleşmişlerdir. Türkiye'de **Karadeniz Bölgesi**, dağınık yerleşmenin en yaygın olarak görüldüğü yerdir. Dağınık yerleşmede su fazlalığı ve yer şekillerinin engebелiliği etkilidir.

B. Kentsel Yerleşme (Şehirler)

Türkiye'de, nüfusu 10.000 den fazla olan yerleşmelere kentsel yerleşme denmektedir. 1935'e kadar nüfusun % 80'i köylerde otururken, kent nüfusu % 20'sini oluşturuyordu. 2000 yılında yapılan sayım sonuçlarına göre, ise nüfusun % 65,01'i kentlerde % 34,99'u kırsal kesimde toplanmıştır.

Türkiye'de **kentleşme hızı sanayileşme hızından daha yüksektir**. Bu durum gecekondulaşma gibi birçok problemi beraberinde getirmiştir. 1997 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre, kentleşme oranının en yüksek olduğu bölge **Marmara**'dır. Bu durum, bölgenin çok göç aldığını ve sanayileşmede ileri gittiğini gösterir. Marmara'yı, Ege, İç Anadolu, Akdeniz, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgeleri takip eder. Kentleşme oranı en az **Karadeniz Bölgesi**'nde görülür.

TÜRKİYE EKONOMİK COĞRAFYASI

İnsanlar, hayatlarını devam ettirebilmek için çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Bu faaliyetlerin başında tarım, sanayi ve maden ürünleri üretimi gelir. Bu işlerin tamamına ekonomik faaliyetler denir.

TARIM

İnsanların toprağı işleyerek, çeşitli kültür bitkileri yetiştirmesi ve onlardan ürün elde etmesine tarım denir.

TARIM ÜRÜNLERİ

A. Tahıllar

Buğday: Büyüme döneminde ilkbaharda nem, olgunlaşma ve hasat döneminde sıcak ve kurak bir iklim ister. Bu nedenle ülkemizin sürekli yağışlı Karadeniz kıyılarında ve düşük sıcaklığa sahip yüksek kesimlerinde üretimi yapılmaz. Doğu Anadolu Bölgesi'nde kısa süren yaz devresinin tamamından yararlanacak biçimde kıştan sonra ekilen Yaz ekimi yapılır. İç bölgelerde ise sonbaharda Güz ekimi yapılır. Buğday değişik tip topraklarda yetişebilen bir bitkidir. Verimsiz kıraç topraklarda ve verimli taban alanlarda yetiştirilebilen birçok buğday çeşidi vardır. Bununla birlikte buğday için en uygun topraklar, drenajı yeterli olan derin topraklardır.

Arpa: Tahıllar içinde %20 payla 2. sırada üretilen üründür. Buğday üretim alanına paralellik göstermesine karşılık, soğuğa daha dayanıklı olduğundan yükseklerde üretimi yapılabilmektedir. İçki endüstrisinde ve hayvan yemi olarak, kullanılır. Türkiye üretiminin yarısını İç Anadolu Bölgesi karşılar.

Çavdar: Tahıllar içerisinde soğuğa en dayanıklı olanıdır. Bu nedenle, buğday ve arpanın yetiştirilemediği serin ve yüksek yerlerde yetiştirilebilir. Ülkemizde en çok, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde üretilir.

Yulaf: Yulaf, sıcak ve kurak şartlarda üretildiği gibi, serin bölgelerde de yetişebilir. Daha çok bisküvi ve yem sanayiinde kullanılır. Ülkemizde daha çok İç Anadolu, Marmara ve Çukurova'da yetiştirilmektedir.

Mısır: Yaz döneminde yağış alan veya sulama yapılan sahalarda yetiştirilir. En uygun iklim, yaz yağışlarının olduğu Karadeniz iklimidir. Bu özelliğinden dolayı arpa ve buğday tarımından farklılık arz eder.

Çeltik (Pirinç): Yetiştirme süresi boyunca yüksek nem ve sıcaklık isteği vardır. Türkiye'de üretim, genelde akarsu boylarında ve alüvyal ovalarda yaygındır. Yetiştirme döneminde çoğu zaman suyun içinde kalması gerektiğinden üretim zordur.

B. Baklagiller

Mercimek: Yetiştirme döneminde yağış, olgunlaşma döneminde sıcak ve kurak iklim ister. Her türlü toprak koşullarına dayanıklıdır. Ülkemizde kırmızı mercimek en fazla Güneydoğu Anadolu'da, yeşil mercimek ise İç Anadolu Bölgesi'nde üretilir.

Nohut: Yarı kurak iklim şartlarında yetişebilen nohut, en fazla İç Anadolu, Akdeniz, İç Ege ve Güneydoğu Anadolu'da üretilir. Baklagiller içerisinde en fazla üretim miktarına sahiptir.

Fasulye: Yüksekliği 2000 m yi aşmayan ve yaz döneminde sulanabilen tüm sahalarda yetiştirilir. En önemli yetiştirme alanları, kıyı bölgelerimizdeki ovalardır.

C. Sanayi Bitkileri

Tütün: Kıraç toprakları seven, yetiştirme döneminde nem ve yüksek sıcaklığa ihtiyacı olan bir bitkidir. Türkiye'nin genelinde iklim ve toprak yapısı tütün üretimine elverişlidir. Fakat, kalitesinin azalmaması için devlet ekim alanlarını belirlemekte ve kaliteye göre fiyatlandırma yapmaktadır.

Pamuk: Yetiştirme döneminde yağış, olgunlaşma döneminde sıcak ve kurak iklim ister. Ürün verdiği dönemlerde tabandan sulanması gerekir. Bu dönemdeki yaz yağışları ürünün kalitesini düşürdüğü için Karadeniz kıyılarında yetiştirilemez.

Şeker pancarı: Ülkemizde şekerpancarı üretimi, 1926 yılında Uşak ve Alpullu şeker fabrikalarının yapılmasıyla başlamıştır. Şekerpancarının fazla sıcaklık isteği yoktur. Ancak, yetiştirme ve ürün verme döneminde tabandan sulanması gerekir.

Çay: Tropikal iklim bölgelerinin tarım ürünüdür. Nemli sıcak veya nemli ılıman iklim koşullarında tarımı yapılabilir.

Türkiye'deki çay üretiminin tamamını Karadeniz Bölgesi karşılar. Doğu Karadeniz'de Rize çevresi en önemli çay üretim merkezidir.

Haşhaş: Uyuşturucu yapımında kullanılmasından dolayı, devletin denetimi altında, sınırlı alanlarda

ve az miktarda yetiştirilen bir bitkidir. Ülkemizde üretim, İç Ege'deki Afyon, Kütahya, Uşak, Denizli illerinden elde edilir.

Keten – Kenevir: Tropikal bölgelerin bitkisi olan keten – kenevirin liflerinden keten kumaşı ve kot bezi yapılır. Ayrıca kenevir tohumundan, yağ çıkarımında faydalanılır. Keten – kenevirden uyuşturucu da yapıldığından devletin kontrolü vardır. Keten – kenevir üretimi daha çok, Batı Karadeniz'deki Kastamonu, Sinop ve Zonguldak çevresinde ve Marmara'da Kocaeli çevresinde yapılır.

D. Yağ Bitkileri

Zeytin: Akdeniz ikliminin tabii bitkilerindendir. Yabani zeytinin (Delice) aşılınmasıyla kültür zeytini elde edilir. Soğuğa karşı duyarlı olduğundan, kışların ılık geçtiği ve don olaylarının görülmediği Akdeniz, Ege, Güney Marmara ile Karadeniz'in bazı kıyı kesimlerinde yetiştirilir.

Ayçiçeği: Yetiştirme döneminde yağış, olgunlaşma döneminde güneşli bir iklim ister. Olgunlaşma döneminde yağış istememesinden dolayı, Karadeniz Bölgesi'nin kıyı kesimlerinde yetiştirilemez. Diğer bütün bölgelerimizde tarımı yapılabilir.

Soya Fasulyesi: Yağı insan beslenmesinde, unu ise yem olarak kullanılan soya, en çok Akdeniz Bölgesi'nde (%88) üretilir. Yetiştirme devresi kısa olduğundan ikinci ürün olarak ekilir.

Susam: Ilıman iklim bölgelerinde tarımı yapılmaktadır. Türkiye'de Marmara, Ege, Akdeniz, Güneydoğu Anadolu gibi sıcak bölgelerde üretilir.

Yerfıstığı: Meyveleri toprak içinde olgunlaşır. Sıcak ve nemli iklim şartlarında ve gevşek topraklarda tarımı yapılır. Türkiye'de yerfıstığı üretiminin % 82'sini Akdeniz Bölgesi'ndeki Adana, Hatay, ve Mersin illeri karşılar. Ege ve Marmara ovalarında da üretilir.

E. Yem Bitkileri

Yonca, yulaf, fiğ, burçak ve korunga gibi bitkilere yem bitkileri adı verilmektedir. Türkiye'de ahır hayvancılığının gelişmesi ve et üretiminin

artmasında yem bitkilerinin ayrı bir önemi vardır. Çünkü ülkemizdeki çayır ve meralar yetersizdir. Yem bitkilerinden kuru ve yaş olarak istifade edilir. Daha çok Ege, Akdeniz ve Marmara bölgelerinde üretilen yem bitkileri, fabrikalarda işlenerek kullanıma hazır hale getirilir.

F. Sebzecilik

Sebze üretiminde ilk sırayı Akdeniz Bölgesi alır. Bu bölgemizde kışlar ılık geçtiğinden seralarda kışın bile sebze üretilebilir. Ayrıca tarla sebzeleri de ilk önce bu bölgemizde üretilir.

G. Meyveler

Fındık: Ilıman iklim bölgelerinin bitkisidir. Kış sıcaklığının 5 – 6 °C, yaz sıcaklığının da 20 – 25 °C olduğu ve yıllık 1000 – 1500 mm yağış alan, ılıman ve serin iklim bölgelerinde yetişir. Don olayı ve yaz kuraklığı verimi düşürür.

Ülkemizde fındık tarımı, Karadeniz kıyılarında yaygındır. Özellikle Ordu, Giresun ve Trabzon illeri üretimin yarısından çoğunu sağlamaktadır. Daha sonra, Bolu ve Zonguldak illeri gelir. Karadeniz Bölgesi toplam üretimin % 76'sını karşılar.

Turunçgiller: Narenciye adı da verilen bu ürünler portakal, mandalina, limon, greyfurt ve turunçtan oluşur. Anavatanı Güneydoğu Asya'dır. Soğuğa karşı çok hassastırlar. Kışın sıcaklığın 0 °C nin altına düşmediği bölgelerde yetişebilir. Akdeniz Bölgesi'nin kıyı kesimi üretimin % 91'ini verir. Geri kalanı ise Ege kıyılarındaki Muğla, İzmir, Aydın illeri sağlar. Kışları ılık geçtiğinden bir miktar da Rize kıyılarında yetiştirilir.

İncir: Anavatanı Doğu Akdeniz kıyılarıdır. Kışların ılık, yazların sıcak geçtiği, yıllık yağışın 600 – 700 mm olduğu denizel iklimlerde rahatça yetişebilir. Soğuğa karşı hassas olduğundan iç bölgelerimizde fazla yetiştirilemez.

İncir, en fazla Ege Bölgesi'ndeki Aydın ve İzmir çevresinde üretilir.

(%78) Bundan başka, az miktarda Akdeniz ve Karadeniz kıyıları ile, Güney Marmara ve Güney Doğu Anadolu'da üretilir.

Üzüm: Kışın -40 °C sıcaklığa kadar dayanır. Yazın sıcaklığa ve kuraklığa dayanıklı bir bitki olduğundan ülkemizde hemen her bölgede yetiştirilir. Yazların yağışlı geçmesinden dolayı Karadeniz kıyılarında ve Doğu Anadolu'nun sıcaklığı yetersiz yüksek yerlerinde yetiştirilemez.

Elma: Türkiye'de üzümle birlikte en çok yetiştirilen bir meyvedir. Çiçek açma döneminde düşük sıcaklıklardan etkilenir. Diğer dönemlerde -35 °C ye kadar dayanabilir. Az kireçli ve derin topraklarda yüksek verim sağlar.

Muz: Tropikal bölge bitkisidir. Yetiştirmesi için yüksek sıcaklık ve bol nem gereklidir. Düşük sıcaklıklarda yetişemez ve don olayına karşı en hassas bitkidir. Türkiye'de, sadece Akdeniz Bölgesi'nde Antalya – Mersin arasındaki çok dar bir kıyı şeridinde tarımı yapılabilir.

Antep fıstığı: Dünya'nın oldukça sınırlı bölgelerinde yetişen ve meyvesi kuru yemiş olarak kullanılan bir bitkidir. Yaz kuraklığına ve sıcaklığına dayanıklı bir bitkidir. Ülkemizde en fazla Gazi Antep, Şanlı Urfa ve Siirt çevresinde üretilmektedir.

Kayısı: Ülkemizde karasal iklim bölgelerinin alçak yörelerinde yetiştirilmektedir. Kayısı üretimi en fazla Malatya, Elazığ, Konya, Ankara ve İzmir illerinde yapılır.

Hayvancılık

Ekonomik değer taşıyan hayvanların üretilmesi, beslenmesi ve pazarlanması gibi işlere hayvancılık denir.

Mera Hayvancılığı: Doğal otlaklarda yapılan hayvancılıktır. Et ve süt verimi ahır hayvancılığına göre düşüktür. Yağışın fazla olduğu yıllarda otlakların gürleşmesine bağlı olarak et ve süt üretimi artar. Ülkemizde Doğu Anadolu, İç Anadolu, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygındır.

Besi ve Ahır Hayvancılığı: Islah edilmiş veya iyi cins ithal hayvanlarla ahırlarda yapılan hayvancılıktır. Modern usullerle yapıldığı için et ve süt verimi daha fazladır.

Otlakların azalmasından sonra ahır hayvancılığının gerekliliği artmıştır. Ülkemizde besi ve ahır hayvancılığı büyükbaş hayvanlarla yapılır. Ege, Marmara, İç Anadolu bölgelerinde yaygındır. Ayrıca şeker fabrikalarının etrafında da ahır hayvancılığı gelişmiştir.

Türkiye'de Hayvan Varlığı

1. Küçükbaş Hayvancılık

Koyun: Ülkemizde en çok beslenen küçükbaş hayvandır. İç Anadolu ile Doğu Anadolu bölgelerindeki koyun sayısı ülke genelinin yarısına yakındır.

Güneydoğu Anadolu, İç Ege ve Güney Marmara çevresinde de beslenmektedir. Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında çok azdır. Türkiye'de, kıvrıkcık, dağlıç, karaman, merinos ve sakız gibi çeşitli ırklara ait koyunlar bulunur.

Keçi: Koyuna göre daha dayanıklı olan, engebeli arazilerde yayılabilen ve süt üretimi iyi olan küçükbaş hayvan türüdür. Kıl keçisi ve tiftik keçisi gibi türleri vardır.

2. Büyükbaş Hayvancılık

Sığır: Ülkemizin genelinde doğal şartlar büyükbaş hayvancılığa çok elverişli değildir. Bu yüzden, büyükbaş hayvancılık, küçükbaş hayvancılık kadar yaygın değildir.

Fakat, et ve süt veriminin daha fazla olmasından dolayı, son yıllarda daha çok tercih edilmeye başlamıştır. Özellikle Marmara, Ege ve İç Anadolu gibi bölgelerimizde modern ahır hayvancılığı giderek artmaktadır.

Manda: Akarsu ya da bataklık kenarlarında beslenir. Suyu çok seven bir hayvandır. Sütü yağlı olduğundan kaymak yapımında kullanılır.

3. Kümes Hayvancılığı

Küçükbaş ve büyükbaş hayvancılıktan sonra, hayvancılığımızın en önemli uğraş alanlarından biridir. Özellikle son yıllarda, kent nüfusunun artması ve sağlığa daha yararlı olmasından dolayı beyaz et tüketimi artmış ve kümes hayvancılığında çok

büyük gelişmeler olmuştur. Kümes hayvancılığı en çok Marmara Bölgesi'nde yapılır. Ege ve İç Anadolu bölgelerinde de oldukça yaygındır.

4. Arıcılık

Ülkemiz, iklim ve bitki çeşitliliğinin fazla olmasından dolayı arıcılığa son derece elverişlidir. Ege Bölgesi'ndeki Muğla, İzmir, Manisa ve Aydın illeri, Akdeniz Bölgesi'ndeki Antalya ve Mersin illeri ile Erzurum, Kars, Hakkâri, Ordu, Rize ve Elazığ çevresinde arıcılık gelişmiştir.

5. İpek Böcekçiliği

Dut yaprakları ile beslenir. Salgıladığı sıvının katılaşması ile ipek telleri oluşur. İpekböcekçiliği en çok Güney Marmara'da Bursa, Gemlik, Balıkesir, Bilecik çevresinde yapılır.

6. Balıkçılık

Deniz balıkçılığı: Ülkemizdeki su ürünlerinin büyük bir kısmı (% 90) denizlerden elde edilmektedir.

Tatlı su balıkçılığı: Bu balıkçılık akarsularda tatlı su göllerinde ve barajlarda yapılır. Eğirdir, Beyşehir, Ulubat, İznik, Sapanca, Çıldır göllerinde tatlı su balıkçılığı yapılır. Keban, Karakaya, Seyhan, Hirfanlı, Atatürk gibi baraj göllerinde balık üretim çalışmaları yapılmaktadır.

Kültür Balıkçılığı: Son yıllarda ülkemizde temiz akarsu boylarında, özel yapılmış havuzlarda kültür balıkçılığı yapılmakta ve çoğunlukla alabalık yetiştirilmektedir.

Ormancılık

Türkiye, sıcaklık ve yağış koşulları bakımından ormanın yetişmesine genel olarak elverişlidir. İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki bazı alanlar hariç, ülkemizin % 70'lik kısmının orman olması gerekir. Fakat, bugün bu oran % 26 civarındadır. Bu durum ormanlarımızın büyük bir kısmının yok edildiğini göstermektedir.

Türkiye'de ormanların coğrafi dağılışı (%)

Karadeniz Bölgesi	25
Akdeniz Bölgesi	24
Ege Bölgesi	17
Marmara Bölgesi	13
Doğu Anadolu Bölgesi	11
İç Anadolu Bölgesi	7
G. Doğu Anadolu Bölgesi	3

MADENCİLİK VE ENERJİ KAYNAKLARI

Yerkabuğunun farklı derinliklerinden çıkarılan, ekonomik değer taşıyan mineral ve elementlere maden denir. Türkiye'de madencilik faaliyetleri 1935 yılında kurulan M.T.A. ile belge alan firmaları kapsayan özel sektör tarafından yürütülmektedir.

Türkiye'de çıkarılan önemli madenler

1.DEMİR: Modern sanayinin ana metali demirdir. Kullanım alanı oldukça geniştir.

Çıkarıldığı yerler: Divriği –Gürün (Sivas), Hekimhan-Hasan çelebi (Malatya), Çam dağı (Sakarya), Edremit-Havran-Eymir-Ayvalık-Ayazmant (Balıkesir), Torbalı(İzmir), Simav-(Kütahya), Kırıkkhan-Payas(Hatay), Bingöl, Kahramanmaraş, Düzce, Kayseri.

Doğu Anadolu Bölgesi demir madeni bakımından Türkiye'de ilk sıra gelmektedir.

İşlendiği yer : Karabük, Ereğli, İskenderun demir çelik fabrikaları.

2. KROM: Çok sert, çok iyi cilalanabilen ve paslanmayan bir maden olduğu için, madeni eşya yapımında büyük önem taşır. Dışarıya en çok satılan madendir. Kaplamacılıkta ve çelik yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Guleman(Elazığ) , Fethiye – Milas – Marmaris – Dalaman Köyceğiz(Muğla) ,

Acıpayam (Denizli) , Orhaneli (Bursa) , Kayseri , Eskişehir Kütahya , Kahramanmaraş , Aladağ(Adana)

İşlendiği yerler : Antalya ve Elazığ'daki ferrokrom tesisleri

3.BAKIR: Bakır madeni yatakları genellikle çinko ve kurşun yataklarıyla birlikte bulunur. Elektrik ve elektronik sanayisinde kullanılır. Bakır mutfak eşya yapımına kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Murgul(Artvin), Küre(Kastamonu), Ergani –Maden (Elazığ), Çayeli (Rize),

İşlendiği yerler: Maden Ergani bakır işletmeleri, Murgul bakır işletmeleri, Samsun Karadeniz bakır işletmeleri.

4. BORMİNERALLERİ Sanayide sayısız denilebilecek kadar çok çeşitli işlerde kullanılmaktadır. Bor minerallerinden elde edilen boraks ve asit borik özellikle nükleer alanda jet ve roket yakıtı, sabun deterjan lehim, fotoğrafçılık tekstil boya , cam, elyaf ve kağıt sanayiinde kullanılmaktadır. Dünya rezervinin %80'ni Türkiye'dedir . Üretim bakımından dünyada üçüncü, rezerv bakımından birinci sıradadır Bor minerallerinin üretimi dış isteğe bağlıdır.

Çıkarıldığı yerler: Bigadiç-Susurluk-Sultançayırı (Balıkesir), Mustafakemalpaşa (Bursa) Emet(Kütahya), Seyitgazi (Eskişehir).

5.BOKSİT: Alüminyumun hammaddesidir. Çok hafif olduğu için uçak , otomobil ve ev eşyası yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Seydişehir (Konya), Akseki (Antalya), Saimbeyli (Adana), Milas(Muğla

6.MANGENEZ: Demirin içindeki kükürdün giderilmesi ve demirin çeliğe dönüştürülmesinde kullanılmaktadır.

Çıkarıldığı yerler: Ereğli(Zonguldak), Borçka (Artvin), Tavas (Denizli).

7.VOLFRAM: Kaliteli çelik ve yüksek ısıya dayanıklı boya yapımında, elektrik ve elektronik

sanayilerinde kullanılan çok değerli bir madendir. uzay ve savaş endüstrisinde kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Uludağ (Bursa), Malatya, Elazığ

8.KÜKÜRT: Yapay gübre, tarım ilacı, oto lastiği, kağıt ve patlayıcı madde yapımında kullanılır. Kükürdün bağcılıkta önemli bir yeri vardır. Asmaların ve sebzelerin yapraklarında üreyen bakteriler kükürtlü bileşiklerle yok edilir.

Çıkarıldığı yerler: Keçiözümlü (Isparta), Sarayköy (Denizli), Simav (Kütahya).

İşlendiği yerler: Keçiözümlü kükürt işletmeleri.

9.CİVA: Doğada sıvı halde bulunan tek madendir. Tıpta, termometre, fotoğrafçılıkta ve metalürji endüstrisinde kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Ödemiş-Karaburun (İzmir), Sarayönü(Konya), Niğde, Banaz (Uşak), Gönen (Balıkesir).

10. FOSFAT: Yapay gübre yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Mazıdağı (Mardin), Kilis.

İşlendiği yerler: Mazıdağı fosfat işletmeleri

11.KURŞUN VE ÇİNKO: Yatakları genellikle bir arada bulunmaktadır.

Çıkarıldığı yerler: Çayeli (Rize), Tirebolu (Artvin), Balıkesir, İzmir, Emet (Kütahya), Kayseri, Keban (Elazığ).

12.ANTİMON: Kurşunla karıştırılarak cepkale ve batarya yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Gediz –Simav (Kütahya), Balıkesir, Ankara, Bilecik, Tokat, İzmir, Niğde .

13.URANYUM: Çıkarıldığı yerler: Aydın, Şebinkarahisar (Giresun).

14.MERMER: Çoğunlukla yapı malzemesi olarak kullanılmaktadır.

Çıkarıldığı yerler: Afyon, Marmara adası, Bilecik, Bursa, Gemlik, Bandırma, Elazığ.

15: ZIMPARA TAŞI Çeşitli kesici, torpüleyici ve silici aletlerin yapımında kullanılan zımpara taşı yönünden ülkemiz çok zengindir.

Tire (İzmir), Manisa, Söke (Aydın), Milas (Muğla) ve Tavas (Denizli) da çıkarılır.

16:BARİT Suda erimeyen bir maden olduğundan boya, deri, kimya, cam ve kauçuk sanayiinde kullanılır. Ülkemiz barit yatakları bakımından zengin sayılır.

Antalya, Muş, Gazi Antep ve Eskişehir çevresinde barit yatakları bulunmaktadır.

17:TUZ Türkiye tuz yatakları bakımından son derece zengindir. Kaya tuzu yatakları üçüncü jeolojik zamanda, kapalı göl havzalarında suların buharlaşması ile oluşmuştur. Son yıllarda tuz üretimimiz üç kat artmıştır.

Türkiye'deki tuz üretiminin çoğu, Tuz Gölü ile İzmir Çamaltı tuzlasından sağlanır. Kaya tuzu yatakları, Çankırı, Kars, Iğdır ve Nevşehir çevresinde bulunmaktadır.

18:CIVA Tek sıvı madendir. Zirai ilaç yapımında, kâğıt sanayiinde, suni gübre üretiminde ve boya sanayiinde kullanılır.

Türkiye'de Sarayönü (Konya), Ödemiş (İzmir), Manisa ve Uşak çevresinde çıkarılmaktadır. Kurşun – Çinko: Genelde kurşun ve çinko bir arada bulunur. Ülkemizde Keban (Elazığ) ve Kayseri çevresinde kurşun-çinko yatakları vardır.

19:LÜLETAŞI Eskişehir çevresinde çıkarılır ve işlenir. Süs eşyası yapımında kullanılır.

20:OLTUTAŞI Erzurumun Oltu ilçesinde çıkarılır ve işlenir. Süs eşyası yapımında kullanılır.

21:FOSTAT Gübre hammaddesi olarak kullanılan fosfat ihtiyacımızı karşılamaz. Fas, Tunus ve Cezayir'de yaygın olarak görülür ve daha çok bu ülkelerden ithal edilir.

Türkiye'deki en zengin fosfat yatakları Mazıdağı (Mardin), Adıyaman, Bingöl ve Bitlis'te bulunmaktadır.

22:MANGANEZ Çeliğe sertlik kazandırmak ve direncini artırmak için kullanılır. Uşak, Afyon, Muğla, Adana, Erzincan, Artvin ve Trabzon çevresinde manganez yatakları bulunur. İhtiyacı karşılamaz. Bu nedenle ithal edilir.

23:MERMER: Ülkemiz mermer bakımından zengindir. Afyon, Kütahya, Marmara Adası, Kırşehir, Tokat ve İzmir çevresinde çıkarılır. Yurt dışına ihracatı yapılır.

24:VOLFRAM Çok sert olması nedeniyle özel sanayi çeliği olarak kullanılır. Demiryolu, iş makineleri, uçak ve gemi yapımı yanında, ampüllerde enerjiyi ışığa çevirmede kullanılır. Bursa Uludağ'da çıkarılıp işletilmektedir. Fakat son yıllarda üretimi durmuştur.

25: ASBEST 14 bin °C sıcaklığa dayanır. Isıya dayanıklı araç ve gereç yapımında kullanılır. Konserojen madde bulundurması nedeniyle, kullanımı sınırlandırılmıştır.

Eskişehir, Bursa, Erzincan, Hatay, Kars, Ağrı, Malatya, Sivas, İskenderun, Uşak ve Konya'da çıkarılır.

26:ANTİMON Kurşunla karıştırılarak cephane ve batarya yapımında kullanılır. Yüksek verimli antimon yatakları: Niğde, Tokat ve Ödemiş'tedir.

27:GÜMÜŞ Kütahya'da üretilmektedir. Keban ve Gümüşhane'deki yataklar, çok eskiden buyana işletildiği için ekonomik değerini yitirmiş ve kapatılmıştır.

28:NİKEL Daha çok kaplamacılıkta (Nikelaj) kullanılan nikel cevherinin, en zengin yatakları Manisa'dadır.

29:FLÜORİT Maden, cam, kimya, seramik ve optik sanayinde kullanılan flüorit; daha çok Karaman (Kırşehir) Şefaati (Yozgat) Ovacık (Kütahya) ve Beyli kahrda (Eskişehir) bulunmaktadır.

Enerji Kaynakları

Türkiye Kömür Havzaları

Taşkömürü: Türkiye’de Zonguldak, Amasra, Ereğli arasındaki sahada çıkarılır. Demir-çelik sanayiinde enerji kaynağı olarak tüketildiğinden, Karabük ve Ereğli demir-çelik fabrikaları buraya kurulmuştur.-

Linyit: Türkiye genelde üçüncü jeolojik devirde olduğundan linyit en zengin enerji kaynaklarımızdan biridir. Bütün bölgelerde linyit rezervi bulunmaktadır. Taşkömürüne göre kalorisi daha azdır. Ancak yaygın olduğundan enerji ihtiyacımızın en önemli kısmını karşılamaktadır.

Linyit yatakları Afşin, Elbistan (K. Maraş), Tavşanlı, Seyit Ömer (Kütahya), Soma (Manisa), Yatağan (Muğla), Saray (Tekirdağ), Aşkale (Erzurum), Aydın, Amasya ve Yozgat çevresinde bulunmaktadır.

Termik santraller: Linyitten elektrik enerjisi elde eden termik santrallerimiz, Soma, Tunçbilek, Seyit Ömer, Afşin — Elbistan, Yatağan ve Orhaneli termik santralleridir.

Petrol: Günümüzün en önemli enerji kaynaklarından biri petroldür. Petrol ulaşım araçlarında yakıt olarak ve plastik, gübre, boya gibi çok değişik sanayilerde kullanılır. Türkiye’deki petrol yatakları fazla zengin sayılmaz. İhtiyacımızın % 90’nına yakını ithal etmekteyiz.

Petrol yataklarımızın % 98’i G. Doğu Anadolu Bölgesi’nde bulunur. Petrol, Raman, Garzan, Kurtalan, Adıyaman ve Mardin çevresinde çıkarılmaktadır.

Rafineriler: Ülkemizde çıkarılan ve ithal edilen petrol, Orta Anadolu (Kırıkkale), Aliğa (İzmir), Ataş (Mersin), İpraş (İzmit) ve Batman rafinerilerinde işlenmektedir.

Doğal gaz: Ülkemiz, doğal gaz yatakları bakımından zengin değildir. Şu anda sadece Trakya’da Hamitabat ve Güneydoğu Anadolu’da Mardin-Çamurlu sahasında üretim yapılmaktadır. Hamitabat’tan çıkarılan doğal gazdan aynı yerde elektrik enerjisi üretilir. Doğalgaz ihtiyacımızın

önemli bir kısmı, Rusya Federasyonu ve Cezayir’den ithal edilmektedir.

Su Gücü (Hidroelektrik enerjisi): Barajlardaki suyun, elektrik üreten santralleri çalıştırması ile oluşan enerjiye hidroelektrik enerjisi denir.

Türkiye’de elektrik ihtiyacının % 40’lık kısmı hidroelektrik santrallerden elde edilmektedir. Keban, Karakaya, Atatürk, Hirfanlı, Seyhan, Kemer ve Demirköprü gibi birçok baraj elektrik ihtiyacımızı karşılamaktadır.

Dışarıya akıntısı olan bazı göllerimiz, tabii baraj özelliğindedir. Bunlardan elektrik üretilir. Başlıcaları, Hazar, Çıldır, Tortum ve Kovada gölleridir.

Rüzgâr Gücü: Ülkemizde eskiden yel değirmenlerinde ve yelkenli gemilerde kullanılmıştır. Fakat elektrik ve petrol enerjisinin devreye girmesiyle kullanım alanı çok azalmıştır.

Jeotermal Enerji: Jeotermal enerji, yer altındaki sıcak sulardan ya da su buharından elde edilir. Türkiye yakın bir jeolojik devirde olduğundan ve genç kıvrım dağları kuşağında bulunduğu için dolaylı, fay hatları ve fay kaynakları oldukça yaygındır. Özellikle Ege Bölgesi’nde- ki Germencik (Aydın), Balçova (İzmir), Sandıklı (Afyon) ve Sarayköy (Denizli) civarında sıcak su kaynakları bulunmaktadır. Şu anda sadece Sarayköy (Denizli) de elektrik

Radyoaktif Mineraller: Radyoaktif mineraller, nükleer enerji üretiminde kullanılır. Uranyum ve toryum gibi radyoaktif maddelerin parçalanmasıyla enerji elde edilir. Ülkemizde Aydın, Uşak, Manisa, Çanakkale ve Yozgat yörelerinde uranyum, Eskişehir çevresinde toryum yatakları tespit edilmiştir. Fakat şu anda, ülkemizde radyoaktif maddelerden nükleer enerji üretimi yapılmamaktadır.

Güneş Enerjisi: Türkiye ve özellikle güney bölgelerimiz, Güneş enerjisinden iyi yararlanabilecek bir konuma sahiptir. Bu enerjiden, en çok su ısıtmada faydalanılır. Ayrıca, sera ısıtmasında, su pompası çalıştırılmasında, bazı elektronik aletlerin çalıştırılmasında, vs. Güneş enerjisi kullanılmaktadır.

Türkiye’de Sanayi

Hammaddenin mamul ve yarı mamul duruma getirilmesi faaliyetlerine üretim, üretim tekniğine de sanayi ya da endüstri denir.

Gıda Sanayii

Hammaddesi tarımsal ve hayvansal ürünlerden oluşan sanayi dalıdır.

Şeker fabrikaları: İlk defa 1926 yılında kurulmuştur. Şekerpancarı kıyı kesimler hariç her yerde yetişir.

Çay fabrikaları: Trabzon-Rize arasındaki bölgede bulunmaktadır.

Un fabrikaları: Buğday, Doğu Karadeniz ve Batı Karadeniz kıyıları dışında her yerde yetiştirilir. Aynı zamanda halkın temel besin maddesidir. Bu nedenle un fabrikaları her bölgeye dağılmıştır. Makarna ve bisküvi fabrikaları daha çok İç Anadolu’da yoğunlaşmıştır.

Zeytinyağı fabrikaları: Ege ve Güney Marmara’da yoğun olarak görülür. Özellikle Edremit, Ayvalık, Burhaniye, Aydın, İzmir çevresinde yoğunlaşmıştır

Ayçiçek yağı fabrikaları: Trakya’da yoğun olmakla birlikte, İç Anadolu, Ege ve Güneydoğu Anadolu’da da görülür. Soya ve mısırdan ise Akdeniz Bölgesi’nde yağ elde edilir.

Konserve ve salça fabrikaları: Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinin kıyı kesimlerinde yaygındır.

Süt ürünleri fabrikaları: İzmir, Balıkesir, Edirne, Erzurum, Elazığ, Kars, İstanbul, Trabzon ve Bursa çevresinde yer alırlar.

Tütün fabrikaları: İstanbul, İzmir, Samsun, Tokat, Malatya, Adana ve Bitlis’de bulunmaktadır.

İspirtolu içki ve şarap fabrikaları: İstanbul, Yozgat, Diyarbakır, Tekirdağ, İzmir, Ankara, Kırşehir, Gazi Antep, Elazığ gibi merkezlerde rakı, bira ve şarap fabrikaları bulunmaktadır.

Dokuma, Tekstil Ve Deri Sanayii

Dokuma ve giyim, Türkiye’de en gelişmiş ve üretimin önemli bir kısmının ihraç edildiği bir sanayi koludur.

Maden Sanayii (Metalürji Sanayii)

Demirçelik fabrikaları: Karabük, Ereğli, İskenderun, Kırıkkale, Sivas ve İzmir’de bulunmaktadır.

Alüminyum fabrikaları: Seydişehir’de bulunmaktadır.

Bakır işleme fabrikaları: Samsun ve Artvin (Murgul) de bulunmak-tadır.

Kurşun ve çinko fabrikaları: Elazığ ve Kayseri’de bulunmaktadır.

Krom işleme fabrikaları: Menteşe Yöresi’ndeki krom madeni Antalya’da, Elazığ ve çevresindeki kromlar da Guleman’daki fabrikalarda işlenmektedir.

Makine Sanayii

Türkiye otomotiv sanayiinde son yıllarda yabancı marka otomobillerin de fabrikalarının kurulmasıyla üretimde artış meydana getirmiştir. Bursa, İstanbul, İzmir, İzmit, Adapazarı, Konya, Adana gibi merkezlerde otomobil, kamyon ve otobüs fabrikaları bulunmaktadır.

Eskişehir ve Adapazarı’nda lokomotif ve vagon fabrikaları, Ankara ’de uçak fabrikası, İstanbul, Tuzla, Pendik, Gölcük ve İzmir’de gemi tersaneleri bulunmaktadır.

Kimya Sanayii

Petrokimya: Batman, İzmit, Mersin, İzmir ve Kırıkkale’de petrol rafinerileri bulunmaktadır.

İlaç fabrikaları: İstanbul, İzmir, Ankara, Adapazarı çevresinde yoğunlaşmıştır. 130 civarında ilaç fabrikamız bulunmaktadır.

Lâstik fabrikaları: İzmit, Adapazarı ve Kırşehir’de bulunmaktadır.

Gübre fabrikaları: Mersin, Bandırma, Elazığ, Kütahya, Tekirdağ ve İskenderun'da bulunmaktadır. Ülkemizdeki gübre üretimi yeterli değildir.

Orman Ürünleri Sanayii

Ağaç malzemeden üretilen tüm malzemeler orman ürünleri endüstrisine girer. Karadeniz Bölgesi'nde hammadde fazla bulunduğundan burada gelişmiştir.

Başlıca kereste fabrikaları Düzce, Bartın, Ayancık, Rize, Ordu, Ardeşen, Burdur, Antalya ve İsparta'da bulunur.

Mobilya Sanayii: Adapazarı, Ankara, İnegöl, İstanbul, İzmir ve Kayseri'de gelişmiştir. Türkiye mobilya ürünlerini ihraç edebilmektedir.

Kâğıt fabrikaları: İzmit, Balıkesir, Giresun, Zonguldak, Taşucu, Dalaman, Bolvadin, Bartın ve Denizli çevresinde bulunur.

Çimento, Cam, Seramik (Taşa-Toprağa Dayalı) Sanayii

Çimento fabrikaları: Hammaddesi kolay temin edilir. Her bölgede inşaat sanayiinde kullanılır. Ayrıca ulaşım masrafları maliyeti artırır. Bu nedenle çimento fabrikaları Türkiye'nin her bölgesine dağılmıştır.

Cam fabrikaları: İstanbul, Denizli, Mersin, Kırklareli ve Sinop'ta cam fabrikaları bulunmaktadır. Ülkemiz cam ürünleri üretiminde ve ihracatında Dünya'da sayılı ülkeler arasındadır.

Seramik fabrikaları: Çanakkale, Bilecik, Kütahya, İstanbul ve İzmir'de bulunmaktadır. Üretimin bir kısmı yurt dışına ihraç edilir.

ULAŞIM

İnsanların ürettikleri çeşitli ham ve işlenmiş maddelerin, haberlerin bir yerden başka bir yere nakledilmesine ulaşım veya ulaştırma denilmektedir.

Ulaşımı Etkileyen Faktörler

Türkiye'de ulaşım büyük bir oranda doğal koşulların etkisiyle belirlenmektedir. (sanayi bakımında ilerlemiş ülkelerde doğal koşulların ulaşım ve yerleşme üzerindeki etkisi az iken sanayileşmemiş ülkelerde bu durum belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır).

Yerşekilleri: Ülkemizde ortalama yükselti, engebeli sahaların fazla olması ve dağların uzanış yönü ulaşımı etkilemektedir. Kuzey Anadolu, Toros ve büyük oranda diğer dağlarımızın doğu-batı yönünde uzanması, kuzey-güney doğrultusunda ulaşım hizmetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum kuzey-güney yönünde yapılan yol yapım maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Karayolu ve demiryolu ağlarımız büyük oranda bu dağlar arasındaki çöküntü ovaları ve vadilerin içinden geçmektedir. Kuzey ve güney sıradağlarımızın büyük oranda kıyıya paralel uzanması, kıyı ile iç kesimler arasındaki bağlantıların geçitlerle sağlanmasına neden olmaktadır. Yeryüzü şekillerinin özellikleri, yurdumuzda yol yapımı ve bakımının yüksek maliyetlere çıkmasına neden olmaktadır.

Yüksekliğin fazla olması: Türkiye'de ortalama yüksekliğin 1132 metre olması, batıdan doğuya doğru gidildikçe yükselti ortalamasında artışlar yaşanması ulaşım üzerinde olumsuz bir şekilde etkili olmaktadır. Yükseltiye bağlı olarak kar yağışlarının artması kış aylarında yolların kapanmasına neden olmaktadır. Önemli bir özellik de yükselti arttıkça kara ve demiryollarında yol yapım maliyet artmaktadır.

Denizler ve boğazlar: Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olması ihracat ve ithalat yapılan limanlar ve liman ile bağlantılı yol yapımını etkilemektedir

İklim koşulları: Ulaşım sistemleri genellikle bulundukları yerin iklimine uyacak biçimde gelişirler İklim değerleri aşırı koşullar meydana geldiğinde ulaşımı etkiler Özellikle havayolu ulaşımında iklim koşullarının önemli etkileri oluşur. İç kesimler ve özellikle Doğu Anadolu Bölgesinde yaşanan sert karasal iklime bağlı olarak kış mevsiminde; kar yağışlarının fazla olması, karın yerde kalma süresinin uzun olması, buzlanma

ve donma olaylarının fazla olmasına ve uzun süresine neden olarak ulaşım hizmetlerinin büyük oranda aksamasına neden olmaktadır. Karadeniz Bölgesinde sık olarak yaşanan heyelanlar, çığ ve sel olayları ulaşımı olumsuz yönde etkiler. Zaman, zaman yaşanan yoğun sisler, kara, özellikle hava ve deniz ulaşımını aksatmaktadır.

Başlıca Ulaşım Yolları

1. Kara Yolları

Ülkemizde en yaygın olan ulaşım türüdür. Yük taşımacılığının % 70'i, yolcu taşımacılığının da % 90'ı karayolu ile yapılmaktadır. Özellikle 1950'li yıllardan sonra, karayolu yapımı artmış ve ulaşım araçları çoğalmıştır.

2. Demir Yolları

Türkiye'de İlk demiryolu hattı 1866 yılında İzmir-Aydın arasında kurulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryoluna önem verilmiştir.

Günümüzde bir çok illere Hızlı Tren seferleri düzenlenmektedir.

3. Deniz Yolları

Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olması ve iki önemli boğaza sahip olması, denizcilik alanında gelişmesi bakımından çok önemlidir. Dünya ticaretinde en fazla kullanılan yol deniz yoludur. Bu nedenle, ülkemizde deniz yolunun ve limanların geliştirilmesi gerekmektedir.

4. Hava Yolları

Son yıllarda, Türk hava yollarının yanında, özel hava yolu şirketlerinin kurulması hava yolu taşımacılığında önemli artışlar meydana getirmiştir.

TİCARET

1. İç Ticaret

Ülke sınırları içinde, bölge ve bölümler arasında yapılan ticarete iç ticaret denir. Ülkemizde bazı il merkezleri ticaret şehirleri özelliği kazanmışlardır. Bunlar, İstanbul, Bursa, İzmit, İzmir, Denizli,

Adana, Gaziantep, Diyarbakır, Ankara, Konya, Kayseri, Samsun, Trabzon, Erzurum ve Malatya gibi illerdir. Bu merkezlerde ticaretin gelişmesinde, ulaşım yolları üzerinde bulunmalarının büyük etkisi olmuştur.

İhracat (Dış satım): Bir ülkenin başka ülkelere yaptığı satışlardır.

İthalat (Dış alım): Bir ülkenin başka ülkelere aldığı mallara denir.

2. Dış Ticaret

Bir ülkenin başka ülkelerle yaptığı alışverişe dış ticaret denir. Dış ticaretin para karşılığına dış ticaret hacmi denir. Gelişmiş ülkelerde dış ticaret hacmi fazla, gelişmemiş ülkelerde düşüktür. Yine, gelişmiş ülkelerde ihracat, genelde ithalattan daha fazladır. Bu ülkeler dışarıdan daha çok hammadde alıp dışarıya işlenmiş sanayi ürünleri satarlar. Az gelişmiş ülkeler ise dışardan daha çok işlenmiş sanayi ürünleri alıp, dışarıya tarım ürünleri veya ham maddeler satarlar.

Başlıca İhraç Ürünlerimiz

Tarım ürünleri (Pamuk, fındık, tütün, baklagiller, kuru ve yaş meyveler)

Dokuma ve tekstil ürünleri

Hayvan ve hayvansal ürünler (Deri, yumurta, yün, tiftik)

Bitkisel yağlar

Bazı dayanıklı tüketim malları (Televizyon, buzdolabı, vs.)

İpekli dokuma ve giyim eşyaları

Mobilya, çimento, cam ve seramik ürünleri

Madenler (krom, bakır, cıva, demir, bor, tuz)

Başlıca İthal Ürünlerimiz

Fabrika kurmaya yarayan aletler, ham petrol, ilaç ve kimyasal maddeler, elektronik araçlar, motorlu araçlar, silah, optik araçlar, tropikal ürünler (muz, kahve, hurma, pirinç)

Dış ticaretimizde önemli ülkeler

Almanya, İtalya, ABD, İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika, Japonya, İran, Suudi Arabistan ve son yıllarda Rusya Federasyonu, Gürcistan ve Orta Asya ülkeleri (Kazakistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan)

Ülkemizde son yıllarda uygulanmak istenen diğer bir ticaret şekli de serbest ticarettir. Serbest ticarete ülkeler ürettikleri çeşitli malları, belli yerlerde kurulacak pazarlarda gümrük vergisi ödmeden pazarlamaktadır. Ülkemizde şu anda birçok ilimizde serbest ticaret bölgesi bulunmaktadır.

TURİZM

İnsanların gezmek, görmek, eğlenmek ve dinlenmek amacıyla yaptığı gezilere turizm denir. Bu geziyi yapan kişilere de turist adı verilmektedir.

İç turizm: Vatandaşların kendi ülkeleri içinde yaptıkları gezilere denir.

Dış turizm: Bir ülkeden başka ülkelere yapılan gezilere denir.

Dünya'nın çeşitli ülkelerindeki doğal güzellikler ve tarihi değerler insanlara çekici gelmektedir.

Turizme konu olan çekicilikler şunlardır:

Bazı hastalıkları tedavi edici kaplıca ve içmecelerin bulunması

Tabii manzaranın güzel olması

Spor sahalarının ve denize girmeye uygun plajların bulunması

Tarihi kalıntıların bulunması

Kaliteli malların pazarlandığı merkezler olması

Kutsal ibadet yerlerinin varlığı

Türkiye'de turizmi etkileyen faktörler

Deniz turizmine ve kış turizmine elverişli iklim koşulları

Doğal ve tarihi zenginlikler

Folklor zenginliği

Turizm alt yapısının (ulaşım, tanıtım, konaklama) yetersizliği